

महाराष्ट्र शासन

वैद्यकिय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग

शासन परिपत्रक क्र. एमआयएस २००३ / १०८६/प्र.क्र.३५१/०३/अधिनियम

मंत्रालय, मुंबई

दि. ७ जानेवारी २००४

परिपत्रक - केंद्र शासनाकडून अधिकृतपणे मान्यताप्राप्त असलेल्या औषधपद्धती - अॅलोपॅथी, आयुर्वेद व सिद्ध, युनानी, व होमिओपॅथी या आहेत. या औषधपद्धतीशी संबंधित केंद्रीय व राज्याचे कायदे खालीलप्रमाणे आहेत.

औषध पद्धती	राज्याचा कायदा	केंद्रीय कायदा
अॅलोपॅथी	महाराष्ट्र वैद्यक परिषद अधिनियम, १९६५ (Maharashtra Medical Council Act, 1965)	इंडियन मेडिकल कौन्सिल अॅक्ट, १९५६
आयुर्वेद, युनानी व सिद्ध	महाराष्ट्र वैद्यक व्यवसायी अधिनियम, १९६१ (Maharashtra Medical Practitioners Act, 1961)	इंडियन मेडिसिन सेंट्रल कौन्सिल अॅक्ट, १९७०
होमिओपॅथी	मुंबई समन्वितकित्सा वैद्यक व्यवसायी अधिनियम, १९५९ (Maharashtra Medical Practitioners Act, 1961)	होमिओपॅथी सेंट्रल कौन्सिल अॅक्ट, १९७३
दंतचिकित्सा	केंद्रीय कायदा ' डेंटिस्ट अॅक्ट, १९४८ '	

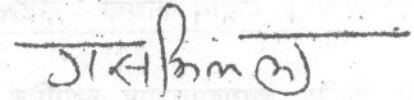
उक्त केंद्रीय कायद्यानुसार स्थापित असलेल्या केंद्रीय परिषदांनी विहित केलेल्या अभ्यासक्रमानुसार, सध्या शिकविले जात असलेले मान्यताप्राप्त कोर्सेस MBBS, BAMS, BUMS, BHMS, व BDS हे आहेत. वर उल्लेखिलेल्या औषधपद्धतीखेरिज नॅचरोपॅथी व योग ह्या पॅथीस अधिकृत पॅथी म्हणून केंद्र शासनाने मान्यता दिली आहे. नॅचरोपॅथी व योग याचा केवळ पदव्युत्तर अभ्यासक्रम राज्य शासनाने सुरू केला आहे. (नॅचरोपॅथी व योग यातील पदवी अभ्यासक्रम अद्याप शासनाने सुरू केलेले नाहीत.) सदर कोर्सेस चालविण्याचा अधिकार केवळ मान्यताप्राप्त विद्यापीठांनाच आहे, अन्य कोणत्याही संस्थांना नाही, कारण युनिव्हर्सिटी ग्रेन्ट्स कमिशन अॅक्ट, १९५६ मधील तरतूदीनुसार डिग्री प्रदान करण्याचा अधिकार फक्त मान्यताप्राप्त विद्यापीठांनाच आहे. शिवाय, महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ अधिनियम, १९९८ हा कायदा अमलात आल्यानंतर आरोग्यविज्ञानाविषयीचे कोणतेही कोर्सेस सुरू करण्यापूर्वी महाराष्ट्र आरोग्य विज्ञान विद्यापीठ, नासिक या विद्यापीठाची व शासनाची मान्यता घेणे आवश्यक आहे.

२. राज्यात मागील कांही वर्षात अनधिकृत संस्थांनी इलेक्ट्रोपॅथी / इलेक्ट्रो-होमिओपॅथी व अल्टरनेटीव्ह सिस्टिम ऑफ मेडिसिनचे अभ्यासक्रम चालविणे सुरू केले होते. या संस्थांकडील अनधिकृत पदवी/पदविका घेतलेल्या हजारो विद्यार्थ्यांचे नुकसान झालेले आहे. अशाप्रकारच्या संस्था व त्यांच्याशी संलग्न कॉलेजिस बंद पाडण्याविषयीच्या सूचना शासनाने वेळोवेळी निर्गमित केलेल्या आहेत. या संदर्भात केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेल्या आदेश क्र.आर.१४०१५/२५/९६-यू अँड एच (आर) (पीटी)ए,

दि. २५.११.२००३ ची प्रत सोबत जोडली आहे. अलोपॅथी, आयुर्वेद व सिद्ध, युनानी, व होमिओपॅथी, तसेच नॅचरोपॅथी व योग या चिकित्सापद्धतीखेरिज अन्य कोणत्याही चिकित्सापद्धतीस केंद्र शासनाने मान्यता दिलेली नाही. तसेच, इलेक्ट्रोपॅथी / इलेक्ट्रो-होमिओपॅथी व अल्टरनेटीव्ह सिस्टिम ऑफ मेडिसिन जसे की, अॅक्युपंचर, मॅग्नेटोथेरेपी, रेकी, रिफ्लेक्सोलॉजी, युरिन थेरेपी, अॅटोयुरिन थेरेपी, हिप्नोथेरेपी, अरोमोथेरेपी, कलर थेरेपी, प्रॅनिक हिलिंग, जेम्स अँड स्टोन थेरेपी, म्युझिक थेरेपी, इ. पॅथीमधील अभ्यासक्रम राज्यातील कोणतीही संस्था चालविणार नाही, व त्यामधील डिग्री वा डिप्लोमा प्रदान करणार नाही, याची दक्षता घेण्याचे निदेश केंद्र शासनाने सर्व राज्याच्या शासनास दिले आहेत.

३. यास्तव शासन असे आदेश देत आहे की, वर उल्लेखिलेल्या अनधिकृत पॅथीचे शिक्षण देणा-या सर्व संस्था तात्काळ बंद पाडण्यात याव्यात व संस्थाचालकांवर कारवाई करण्यात यावी. तसेच अधिकृत पॅथीचेही शिक्षण देणा-या कोणती अनधिकृत संस्था/कॉलेजिस असतील तर त्याही बंद पाडण्यात याव्यात व संस्थाचालकांवर कारवाई करण्यात यावी. प्रत्येक जिल्ह्याच्या जिल्हाधिका-यांनी त्यांच्या जिल्ह्यात अनधिकृत पॅथीतील शिक्षण देणारी संस्था/कॉलेज अथवा अधिकृत पॅथीतील शिक्षण देणारी अनधिकृत संस्था/कॉलेज कार्यरत रहाणार नाही, याची वेळोवेळी खातरजमा करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(जी. एस. गिल्ल)

शासनाचे प्रधान सचिव

प्रति,

- पोलिस महासंचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई,
- सर्व पोलिस आयुक्त / सर्व जिल्ह्याचे पोलिस अधिक्षक,
- सर्व विभागिय आयुक्त,
- सर्व जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी,
- प्रबंधक, महाराष्ट्र मेडिकल कौन्सिल / महाराष्ट्र कौन्सिल ऑफ इंडियन मेडिसिन / महाराष्ट्र होमिओपॅथी कौन्सिल / महाराष्ट्र डेंटल कौन्सिल, मुंबई,
- महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई, (यास व्यापक प्रसिद्धि देण्याच्या विनंतीसह)
- सर्व जिल्ह्याचे जिल्हा आरोग्य अधिकारी,
- सर्व जिल्ह्याचे जिल्हा माहिती अधिकारी, (यास व्यापक प्रसिद्धि देण्याच्या विनंतीसह)
- निवडनस्ती (अधिनियम)

No. R.14015/25/96-U&H(R) (Pt.)
Government of India
Ministry of Health & Family Welfare
(Research Desk)

Nirman Bhavan, New Delhi
Dated the 25th November, 2003

ORDER

The matter regarding grant of recognition to the various streams of alternative medicine including electropathy/electrohomeopathy, has been under consideration of the Govt. In this process Govt. has considered the orders dated 18.11.98 of the Hon'ble High Court of Delhi in CWP No.4015/96 & OM NO.8468/97 which has inter-alia directed the Central/State Govts. to consider making legislation to grant of licenses to the existing and new institutes etc. to control & regulate the various 'unrecognised' streams of alternative medicines and also to give adequate publicity through media informing public about the 'Respondents' and similar other institutes not being recognized by the Govt. & affiliated with any of the Councils.

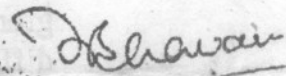
Government constituted a 'Standing Committee of Experts' under the Chairmanship of Director General, Indian Council of Medical Research and members were drawn from various fields of medicine to consider & give its recommendations to the Government on the efficacy/merits of various streams of alternative medicine and also examine feasibility of making legislation as suggested by the Hon'ble Court.

The Committee developed essential & desirable criteria for grant of recognition to a new stream of medicine and analysed the different streams of 'Alternative medicine viz. Ayurveda, Siddha Unani, Homoeopathy, Yoga & Naturopathy, Electropathy/Electrohomoeopathy, Acupuncture, magnetotherapy, Reiki, Reflexology, Urine Therapy/Autourine Therapy, Hypnotherapy, Aromotherapy Colour Therapy, Pranic Healing, Gems & Stone Therapy and Music Therapy.

The Committee did not recommend recognition to any of these alternative medicines except the already recognized traditional systems of medicines, viz; Ayurveda, Siddha, Unani, Homeopathy and Yoga & Naturopathy which were found to fulfill the essential & desirable criteria developed by the Committee for recognition of a system of medicine. The Committee has, however, recommended that certain practices as Acupuncture and Hypnotherapy which qualified as modes of therapy, could be allowed to be practised by registered practitioners or appropriately trained personnel. The Committee further suggested that all those Systems of Medicine not recognized as separate Systems should not be allowed to continue full time Bachelor and Master's degree courses and the term "Doctor" should be used only by practitioners of Systems of Medicine recognized by the Government of India. Those considered as Mode of Therapy can be conducted as Certificate courses for registered medical practitioners to adopt these modes of therapy in their practice, whether modern medicine or Indian Systems of Medicine and Homoeopathy.

After carefully examining the various recommendations of the Committee, the Government accepted these recommendations of the Committee. Accordingly, it is requested that the State/UT Govt. may give wide publicity to the decision of the Govt. They may also ensure that institutions under the State/UT do not grant any degree/diploma in the stream of medicine which have not been recommended for recognition and the term 'Doctor' is used by practitioners of recognized system of medicine.

This issues with the approval of Secretary(Health), Ministry of Health & FW..

(Bhavani Thyagarajan)
Joint Secretary

To

1. All Health Secretaries of States/UTs.
2. Secretary, UGC
3. Dental Council of India, Indian Nursing Council, Medical Council of India, Pharmacy Council of India, Indian Council of Medical Research
4. Secretary, Deptt. of ISM&H
5. CCIM, CCH, CCRAS, CCRYN, CCRH, CCRUM,